POSTSCRIPTUM POLONISTYCZNE, 2026 • 2 (38)
doi: 10.31261/PS_P.2026.38.17
ISSN 2353-9844

Tomasz Wicherkiewicz
https://orcid.org/0000-0003-3163-0454
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Poznań, Polska

(Potencjalna) Regionalna polityka językowa wobec języka wilamowskiego Model mikrojęzyka w perspektywie europejskiej

(Tentative) Regional Language Policy towards Wymysorys A Microlanguage Model in the European Perspective

Abstract: This article proposes a model of regional language policy for Wymysorys (Wymysiöeryś), a European microlanguage with a limited demographic base and disrupted intergenerational transmission. It begins by critically assessing the usefulness of the model of reversing language shift in very small communities where the family can no longer serve as the primary means of language reproduction. Drawing on ethnolinguistic vitality theory and a comparative analysis of selected elements of language policies for several European microlanguages, the article develops a model that integrates status, prestige, corpus, and acquisition planning. It argues that the future of Wymysorys depends above all on embedding the language in education, cultural life, public visibility, and institutional infrastructure. Legal recognition is not an end in itself, but a means of creating sustainable domains of language use.

Keywords: Wymysorys/Wymysiöeryś language, microlanguages, language policy, ethnolinguistic vitality, regional policy

Abstrakt: Artykuł proponuje model regionalnej polityki językowej wobec języka wilamowskiego (wymysiöeryś), ujmowanego jako europejski mikrojęzyk o ograniczonej bazie demograficznej i przerwanej transmisji międzypokoleniowej. Punktem wyjścia jest krytyczna ocena przydatności modelu odwracania zmiany językowej w sytuacji bardzo małych wspólnot, w których rodzina nie może już stanowić podstawowego mechanizmu reprodukcji języka. Zamiast tego autor wykorzystuje teorię etnolingwistycznej żywotności i analizę porównawczą wybranych elementów polityk językowych kilku europejskich mikrojęzyków, aby zrekonstruować model oparty na integracji planowania statusu, prestiżu, korpusu i akwizycji. Artykuł dowodzi, że przyszłość wilamowskiego zależy przede wszystkim od jego funkcjonalnego zakotwiczenia w edukacji, kulturze, widzialności publicznej i infrastrukturze instytucjonalnej. Uznanie prawne nie jest tu celem samym w sobie, lecz narzędziem tworzenia trwałych domen użycia języka.

Słowa kluczowe: język wilamowski (wymysiöeryś), mikrojęzyki, polityka językowa, żywotność etnolingwistyczna, polityka regionalna

Wprowadzenie

Mikrojęzyki stanowią szczególną kategorię systemów językowych, których status nie wynika wyłącznie z cech strukturalnych, lecz jest efektem procesów społecznych, kulturowych i politycznych. Przez m i k r o j ę z y k rozumiany tu będzie zatem język używany przez niewielką liczebnie wspólnotę, podlegający normalizacji, rozwijający funkcje społeczne i symboliczną odrębność, niezależnie od liczby użytkowników oraz stopnia pokrewieństwa z językami dominującymi. W przeciwieństwie do języków narodowych funkcjonowanie mikrojęzyków opiera się zazwyczaj na ograniczonej bazie demograficznej, a ich rozwój zależy od działań związanych z kodyfikacją, standaryzacją oraz instytucjonalizacją. Jak wskazywał Heinz Kloss, wiele takich systemów należy do języków typu *Ausbau*, których odrębność jest rezultatem świadomego rozwoju normy językowej, a nie wyłącznie dystansu strukturalnego wobec języków dominujących (Kloss, 1967). Badania Aleksandra Duličenki nad słowiańskimi mikrojęzykami literackimi pokazały natomiast, że mikrojęzyki często pełnią funkcję narzędzi artykulacji lokalnej lub regionalnej tożsamości, nawet jeśli ich zakres komunikacyjny pozostaje ograniczony (Duličenko, 2003). W koncepcjach branych pod uwagę przez autora niniejszego tekstu status języka kształtowany jest przede wszystkim przez jego funkcje społeczne, symboliczne i polityczne. Mikrojęzyki należy zatem postrzegać nie tylko jako obiekty klasyfikacji lingwistycznej, lecz także jako projekty społeczno-polityczne, których trwałość zależy od skuteczności działań z zakresu planowania językowego i polityki językowej.

Język wilamowski jest przypadkiem szczególnie użytecznym analitycznie. Nie jest on jedynie reliktem lokalnej praktyki komunikacyjnej, ale także projektem rewitalizacyjnym i w pewnej mierze normalizacyjnym (bardziej niż wyłącznie kodyfikacyjnym), którego współczesna forma została w znacznej mierze wytworzona przez działania zaangażowane społeczności – w tym edukacyjne, społeczne i kulturowe

(Wicherkiewicz, 2014; Wicherkiewicz, Olko, 2016). Artykuł stawia pytanie, czy europejskie doświadczenia polityki wobec mikrojęzyków mogą posłużyć do zaprojektowania regionalnego modelu wsparcia wilamowskiego, zwłaszcza w warunkach ograniczeń scentralizowanej polityki językowej państwa. Nie chodzi przy tym o prosty transfer instytucji, lecz o wskazanie warunków, pod którymi język bardzo małej wspólnoty może uzyskać trwałą funkcjonalność.

Tak sformułowany problem wymaga odejścia od narracji wyłącznie „ratunkowej". Jeśli wilamowski ma być analizowany jako mikrojęzyk europejski, należy pytać nie tylko o to, ilu ma użytkowników, ale przede wszystkim o to:

- jakie domeny może obsługiwać;
- kto organizuje jego przekazywanie i akwizycję;
- jakie instytucje i wspólnoty nadają mu widzialność;
- czy istnieje / rozwija się korpus pozwalający na użycie w edukacji, administracji, kulturze i komunikacji publicznej.

Te pytania sytuują niniejsze rozważania w polu badań nad regionalizmem językowym, prawami językowymi i wielopoziomową polityką różnorodności (Spolsky, 2004; May, 2017; Extra, Yağmur, 2018; Stern, Nomachi, Belić, eds., 2018; Videsott, 2023).

Ograniczenia modelu odwracania zmiany językowej

Model odwracania zmiany językowej zaproponowany przez Joshuę Fishmana pozostawał w swoim czasie jednym z najważniejszych narzędzi socjolingwistyki rewitalizacyjnej, ponieważ porządkował proces odbudowy domen użycia języka, słusznie podkreślając znaczenie (przywracania) transmisji międzypokoleniowej (Fishman, 1991). Jego przydatność w przypadku egzystencjalnie zagrożonych i słabych liczebnością mówców mikrojęzyków jest jednak ograniczona. Model ten zakłada istnienie wspólnoty zdolnej – ilościowo i jakościowo – do odtworzenia

wewnątrzrodzinnej reprodukcji języka, podczas gdy w wielu mikrojęzykach problem polega nie tylko na osłabieniu transmisji, lecz także na jej strukturalnym przerwaniu. W takich warunkach rodzina nie może być jedyną ani nawet pierwszą instytucją reprodukcji języka.

W przypadku wilamowskiego kluczowe znaczenie mają projekty kulturowe (np. teatralne, muzyczno-taneczne), zaangażowana aktywność badawcza (zwłaszcza o wymiarze emicznym przez i/lub we współpracy z badaczami wywodzącymi się z samej społeczności), lokalne instytucje (zwłaszcza muzeum, ale i szkoła czy organizacje pozarządowe), a przede wszystkim łączący je w profilach swoich aktywności nowi użytkownicy. Ten profil odpowiada szerszym procesom opisywanym w badaniach nad *new speakers* (neomówcami) – osobami uczącymi się języka poza przekazem domowym, które nie są dodatkiem do wspólnoty językowej, lecz często tworzą jej aktywny rdzeń (O'Rourke, Pujolar, Ramallo, 2015; Wicherkiewicz, Olko, 2016). Zjawisko to zostało szeroko opisane również w badaniach Nicole Dołowy-Rybińskiej nad młodymi użytkownikami języków mniejszościowych i regionalnych w Europie (Dołowy-Rybińska, 2017a, 2017b). Autorka pokazała, że współczesne procesy rewitalizacyjne coraz częściej opierają się na osobach, które nabywają język poprzez edukację, działalność kulturalną i aktywizm językowy, a nie poprzez rodzinny przekaz międzypokoleniowy. W takich sytuacjach zaangażowanie ideologiczne, identyfikacja ze wspólnotą oraz uczestnictwo w sieciach społecznych stają się równie istotne jak kompetencja językowa sama w sobie.

Dlatego ocena żywotności mikrojęzyka nie może sprowadzać się do pytania, czy język powrócił do rodziny, do domu; trzeba również analizować, czy posiada stabilną infrastrukturę uczenia, użycia publicznego i symbolicznego prestiżu. Z takiej perspektywy model Fishmana wymaga uzupełnienia przez podejścia, które silniej uwzględniają uwarunkowania polityczne. John Edwards wskazywał, że utrzymanie języka zależy od wielu współdziałających zmiennych społecznych, prawnych i ideologicznych, a nie od samej liczebności grupy (Edwards, 1992). Podobnie badania nad językami regionalnymi we Włoszech pokazują, że

brak instytucjonalizacji może zneutralizować pozytywne postawy użytkowników, natomiast widzialność administracyjna i edukacyjna może wytwarzać lub katalizować tworzenie nowych funkcji i domen użycia języka (Coluzzi, 2005, 2007; Coluzzi, Brasca, 2018). Wobec mikrojęzyków właściwsza jest zatem rama, która traktuje transmisję jako wynik szerszego systemu wsparcia, nie zaś jako jego warunek wstępny.

Etnolingwistyczna żywotność jako rama analityczna

Teoria etnolingwistycznej żywotności pozwala opisać warunki społeczne, które wpływają na zdolność wspólnoty do zachowania odrębności i podtrzymywania użycia jej języka. W klasycznym ujęciu wyróżnia się trzy grupy takich czynników: status społeczny grupy i jej języka, sytuację demograficzną wspólnoty oraz zakres wsparcia instytucjonalnego dla niej i jej języka (Giles, Bourhis, Taylor, 1977). Późniejsze rozwinięcia podkreślają także znaczenie subiektywnej percepcji języka i relacji między strukturą społeczną a doświadczeniem użytkowników (Landry, Allard, 1992). W zastosowaniu do mikrojęzyków model ten wymaga jednak reinterpretacji: demografia nie jest czynnikiem zerowym, lecz zmienną zależną od tego, czy powstają instytucjonalne możliwości nabywania języka i mówienia w języku. Współczesne badania nad językami zagrożonymi wskazują ponadto, że żywotność etnolingwistyczna nie może być rozpatrywana wyłącznie w kategoriach obiektywnych wskaźników demograficznych lub instytucjonalnych. Jak pokazuje Dołowy-Rybińska w badaniach prowadzonych wśród społeczności bretońskiej, łużyckiej i kaszubskiej, istotną rolę odgrywają również subiektywne doświadczenia mówców języka, motywacje do jego używania oraz emocjonalne i ideologiczne związki ze wspólnotą (Dołowy-Rybińska, 2011, 2017a, 2017b; Dołowy-Rybińska, Ratajczak, 2019). Żywotność języka zależy więc nie tylko od liczebności społeczności jego użytkowników czy zakresu wsparcia instytucjonalnego, lecz także od gotowości członków

wspólnoty do podejmowania codziennych praktyk językowych i reprodukowania wartości przypisywanych językowi.

Status mikrojęzyka należy rozumieć szerzej niż formalne uznanie. Obejmuje on pozycję języka w prawie, administracji, edukacji, mediach i dyskursie publicznym. Bez tego komponentu język pozostaje widoczny głównie jako dziedzictwo, a nie jako narzędzie działania społecznego. Z kolei prestiż decyduje o tym, czy użytkownicy chcą z języka korzystać i czy traktują go jako zasób, a nie jako stygmat lokalności. Badania nad postawami i ideologiami językowymi pokazują, że hierarchie językowe są internalizowane przez mówców, dlatego polityka językowa musi obejmować również zmianę społecznego wyobrażenia o wartości języka (Coluzzi, 2009; Woolhiser, 2018)

Trzecim elementem jest instytucjonalizacja. W językach bardzo małych nie może ona ograniczać się do symbolicznych deklaracji. Powinna tworzyć regularne ścieżki edukacji, zasoby dydaktyczne, stabilne finansowanie, procedury terminologiczne i miejsca publicznego użycia. W tym sensie żywotność wilamowskiego powinna być mierzona nie tyle liczbą tradycyjnych użytkowników, ile stopniem integracji czterech rodzajów planowania: statusu, prestiżu, korpusu i akwizycji (Spolsky, 2004; Wicherkiewicz, 2014). Dopiero ich współdziałanie przekształca mikrojęzyk z obiektu ochrony w odporny i produktywny system funkcjonalny.

Mikrojęzyk jako kategoria planowania

Mikrojęzyki mają zwykle ograniczoną bazę demograficzną, ale relatywnie wysokie znaczenie symboliczne (Duličenko, 2003; Kunnap, Kuznetsov, Lehfeldt, red., 2006). Ich status nie jest dany naturalnie, lecz negocjowany przez kodyfikację, praktyki piśmiennicze, edukację i działania elit lokalnych. Kategorie *Abstand* i *Ausbau* pokazują, że rozwój mikrojęzyka nie wymaga zawsze dużego dystansu strukturalnego; wymaga natomiast

wytworzenia normy, funkcji i wspólnoty użytkowników (Kloss, 1967). W tej perspektywie pytanie: „Czy wilamowski jest językiem?" okazuje się mniej produktywne niż pytanie: „Jakie funkcje wilamowski może pełnić?". Odpowiedź zależy od polityki statusu, społecznego prestiżu, rozwoju korpusu oraz systemowej akwizycji.

Planowanie korpusu wydaje się tu szczególnie ważne. Badania nad terminologią prawną i administracyjną w germańskim mikrojęzyku mòcheńskim w północnych Włoszech pokazują, że język pozbawiony narzędzi terminologicznych nie może wejść do domen formalnych, nawet jeśli jest chroniony symbolicznie (Chiocchetti, Ralli, 2011). W przypadku wilamowskiego oznacza to potrzebę stabilizacji ortografii, rozwoju zasobów dydaktycznych, słowników, terminologii szkolnej i kulturowej oraz tekstów użytkowych. Korpus nie jest dodatkiem do prestiżu – jest jego materialnym warunkiem.

Europejskie ramy normatywne i ich granice

Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych tworzy najważniejszą ramę normatywną ochrony językowej w Europie, wskazując domeny edukacji, administracji, sądownictwa, mediów, kultury i życia gospodarczego jako obszary możliwego wsparcia (Council of Europe, 1992). Jej znaczenie polega na przesunięciu języka z pola prywatnego dziedzictwa do pola zobowiązań publicznych. Zarazem sama karta nie gwarantuje skuteczności polityki: jej działanie zależy od implementacji państwowej, regionalnej i lokalnej oraz od doboru konkretnych zobowiązań (Henrard, 2000; May, 2017). W odniesieniu do mikrojęzyków szczególnie istotny okazuje się poziom regionalny. Polityka centralna często chętniej zajmuje się kategoriami dużych mniejszości narodowych lub etnicznych, przez co języki o niejednoznacznym statusie pozostają poza systemem. Polityka regionalna może być bardziej elastyczna: łatwiej łączy edukację lokalną, kulturę, widzialność symboliczną,

badania socjolingwistyczne i działania samorządowe. Właśnie dlatego współczesne ujęcia różnorodności językowej akcentują wielopoziomowe zarządzanie, w którym region nie jest wykonawcą decyzji centrum, lecz samodzielnym projektantem instrumentów (Extra, Yağmur, 2018; Videsott, 2023).

Nie należy jednak idealizować formalnej ochrony. Przypadki europejskie pokazują, że deklaratywne uznanie bez operacyjnego systemu wsparcia może nie zmienić realnej pozycji języka. Również globalizacja i dominacja języków większościowych w edukacji, mediach i na rynku pracy mogą osłabiać języki peryferyjne mimo pozytywnych deklaracji politycznych (Pietikäinen, Kelly-Holmes, 2018). Z tego względu wilamowski potrzebowałby nie tylko uznania, lecz także programu wdrożeniowego: instytucji odpowiedzialnych, budżetu, monitoringu, materiałów, szkolenia nauczycieli i regularnej obecności w przestrzeni publicznej.

Lekcje z europejskich mikrojęzyków

Przypadek arańskiego w katalońskich Pirenejach pokazuje, że stosunkowo niewielka liczba użytkowników nie musi blokować wysokiej widzialności języka, jeśli status prawny zostaje połączony z administracją, edukacją i polityką kulturową (Magaldi, 2022). Dla wilamowskiego płynie stąd wniosek, że demografia nie powinna być argumentem przeciw wsparciu. Przeciwnie – im mniejsza wspólnota, tym większe znaczenie ma instytucjonalne zabezpieczenie funkcji języka.

Przypadek mikrojęzyka mirandyjskiego z północno-wschodniej Portugalii dostarcza jeszcze innej lekcji: jego prawne uznanie w Portugalii nie usunęło presji dominującego modelu jednojęzycznego ani nie zapewniło pełnej stabilizacji przekazu międzypokoleniowego (Martins, Ferreira, 2019; Rito da Silva, Fernandes, 2025). Pokazuje to, że ochrona prawna bez szerokiego planowania akwizycji do/i domen użycia może

pozostać niewystarczająca. Dla wilamowskiego oznacza to konieczność unikania modelu czysto symbolicznego, w którym język staje się znakiem dziedzictwa, lecz nie narzędziem komunikacji.

Mikrojęzyki we włoskim Trentino – czyli romański ladyński oraz germańskie mòcheński i cymbryjski – dostarczają wzoru polityki opartej na gromadzonych danych, w której systematyczne badania socjolingwistyczne, monitoring i porównywanie efektów polityk pozwalają rozpoznawać realne potrzeby wspólnot zamiast opierać się na intuicji lub retoryce ochrony (Mereu, Gazzola, 2022; Gazzola, 2024). Jednocześnie analizy świadomości i postaw językowych w Trentino przypominają, że sama obecność instytucji nie wystarczy, jeśli użytkownicy nie uważają języka za wartościowy element własnej tożsamości (Walter, 2020; Spagnoli, 2021).

Zestawienie tych przypadków prowadzi do czterech wniosków. Po pierwsze, polityka w odniesieniu do mikrojęzyków musi być zintegrowana, a nie sektorowa. Po drugie, uznanie prawne powinno otwierać konkretne domeny użycia. Po trzecie, prestiż jest warunkiem społecznej skuteczności działań instytucjonalnych. Po czwarte zaś – planowanie akwizycji musi obejmować nowych użytkowników, ponieważ w mikrojęzykach są oni często podstawą tworzonej (= przyszłej) wspólnoty (O'Rourke, Pujolar, Ramallo, 2015).

Język wilamowski: diagnoza żywotności

Wilamowski znajduje się w sytuacji asymetrycznej. Z jednej strony dysponuje znaczącym dorobkiem opisowym, korpusowym i powiększającym się tekstowym, a przez to i kodyfikacyjnym oraz rewitalizacyjnym; z drugiej strony jego status formalny pozostaje ograniczony, a baza użytkowników mała liczebnie (Wicherkiewicz, 2003, 2019; Wicherkiewicz, Olko, 2016). Oznacza to, że nie jest to język martwy, lecz mikrojęzyk w fazie przejściowej: posiada elementy korpusu i akwizycji, ale nie

ma pełnego zakotwiczenia statusowego i prestiżowego, acz to ostatnie zdecydowanie ulega wzrostowi.

Najsilniejszym komponentem jest planowanie korpusu języka wilamowskiego. Istnieją prace opisowe, normatywne i edukacyjne, a sam proces tworzenia języka literackiego został dobrze udokumentowany (Wicherkiewicz, 2019). Drugim komponentem jest akwizycja, rozumiana nie jako spontaniczny powrót języka do domu, lecz jako edukacyjne i kulturowe organizowanie i wzmacnianie społeczności użytkowników. Ten typ rozwoju odpowiada współczesnym teoriom rewitalizacji, w których szkoła, warsztaty, teatr, media lokalne i działania cyfrowe budują nowe kompetencje językowe. Badania Nicole Dołowy-Rybińskiej i Corduli Ratajczak pokazują, że skuteczność takich działań zależy od tworzenia przestrzeni społecznych, w których nowi użytkownicy mogą regularnie używać języka poza sytuacjami edukacyjnymi (Dołowy-Rybińska, Ratajczak, 2019).

Słabsze pozostają status i prestiż. Brak jednoznacznego miejsca w polskich instrumentach ochrony językowej ogranicza dostęp do mechanizmów finansowania i użycia publicznego. Ponadto wilamowski nadal wymaga przesunięcia z pozycji lokalnej osobliwości do pozycji wartościowego ogólnokrajowego, a zwłaszcza regionalnego zasobu kulturowego i językowego. Bez takiej zmiany edukacja może tworzyć kompetencje bierne, ale niekoniecznie regularne użycie. Dlatego diagnoza żywotności języka wilamowskiego nie powinna opierać się wyłącznie na liczbie mówców ani na stopniu odbudowy transmisji międzypokoleniowej. Wilamowski posiada już relatywnie rozwinięte filary funkcjonowania mikrojęzyka w postaci korpusu i akwizycji, obejmujących zarówno zasoby językowe, jak i zorganizowane formy nauczania oraz obecności w kulturze i edukacji. Jednocześnie jego trwałość zależy przede wszystkim od wzmocnienia statusu i prestiżu w polityce regionalnej, bez czego istniejące osiągnięcia korpusowe i akwizycyjne nie przełożą się na stabilne funkcjonowanie języka w przestrzeni społecznej.

Model regionalnej polityki językowej

Model regionalny – jak każdy model planowania językowego – powinien obejmować cztery sprzężone komponenty:

- planowanie statusu: formalne uznanie wilamowskiego w regionalnych dokumentach strategicznych, możliwość użycia w działaniach kulturalnych i edukacyjnych finansowanych ze środków publicznych, obecność w lokalnym krajobrazie językowym oraz procedury konsultacyjne z przedstawicielami wspólnoty; nie musi to oznaczać pełnej urzędowości – ważniejsze jest funkcjonalne zakotwiczenie języka w instytucjach;
- planowanie prestiżu: region powinien wspierać narrację, w której wilamowski nie jest folklorystycznym dodatkiem, lecz częścią europejskiego dziedzictwa mikrojęzykowego – obejmuje to obecność w muzeach, szkołach, działaniach promocyjnych, kulturze cyfrowej, wydarzeniach regionalnych i programach edukacji obywatelskiej; prestiż nie powstaje automatycznie – jest rezultatem powtarzalnej widzialności i powiązania języka z wartościami nowoczesności, wiedzy i sprawczości (Coluzzi, 2009; Woolhiser, 2018);
- planowanie korpusu: konieczne byłoby dalsze i stabilne wspieranie zespołu odpowiedzialnego za tworzenie i rozwijanie słownictwa, terminologii dziedzinowych, materiałów dydaktycznych, tekstów użytkowych i zasobów cyfrowych. Inspiracją mógłby być przykład mòcheński z Trentino, gdzie rozwój terminologii specjalistycznej okazał się warunkiem wejścia języka do domen formalnych (Chiocchetti, Ralli, 2011) – w przypadku wilamowskiego korpus powinien być rozbudowywany ostrożnie, z poszanowaniem lokalnej tradycji i dokumentacji naukowej, ale także z myślą o nowych funkcjach;
- akwizycję: jej program nie powinien opierać się na nierealistycznym oczekiwaniu szybkiego powrotu transmisji domowej; powinien natomiast tworzyć ciągłość edukacyjną: zajęcia przedszkolne,

szkolne, warsztaty rodzinne, kursy dla dorosłych, szkolenia nauczycieli, materiały online i formy obecności w kulturze. Celem byłoby stopniowe przejście od znajomości symbolicznej do kompetencji czynnych – w takim modelu nowi mówcy nie zastępują tradycyjnych użytkowników, lecz umożliwiają wspólnocie językowej dalsze istnienie i rozwój.

Dyskusja: granice transferu i warunki rzetelności

Transfer modeli europejskich wymaga jednak oczywiście ostrożności. Arański, mirandyjski czy germańskie mikrojęzyki we włoskim Trentino funkcjonują w innych systemach prawnych, demograficznych i historycznych. Nie można więc mechanicznie przenieść ich rozwiązań do Wilamowic na Śląsk (jako województwo). Można natomiast przenieść logikę strategii: połączenie prawa, edukacji, badań, działań na rzecz podniesienia prestiżu i rozwoju korpusu.

Rzetelna polityka wobec wilamowskiego powinna unikać dwóch skrajności. Pierwsza to romantyczna narracja ratunkowa, która ignoruje ograniczenia demograficzne i zakłada, że wystarczy entuzjazm wspólnoty. Drugą jest administracyjny minimalizm, który uznaje małą liczbę użytkowników za powód zaniechania. Obie perspektywy są błędne – mikrojęzyki bowiem nie rozwijają się (już…) spontanicznie, ale też nie są z góry skazane na funkcję muzealną. Ich przyszłość zależy od jakości instytucji oraz od tego, czy działania lokalne zostaną włączone w stabilny system regionalny. W przypadku wilamowskiego podstawowy problem nie polega na braku potencjału, lecz na braku pełnej integracji komponentów planowania. Dlatego model regionalny musi być projektowany jako całość.

Wnioski

Język wilamowski można analizować socjolingwistycznie i glottopolitycznie jako europejski mikrojęzyk znajdujący się w fazie kontrolowanej rekonstrukcji funkcjonalnej, a nie jedynie jako relikt zagrożonego dziedzictwa. Wymaga to odejścia od statycznego modelu rewitalizacji opartego na liczbie użytkowników i transmisji rodzinnej na rzecz ujęcia dynamicznego, w którym kluczowa jest zdolność do tworzenia nowych domen używania języka, nowych jego mówców oraz instytucjonalnych form zakotwiczenia języka w życiu społecznym.

Doświadczenia europejskie wskazują, że trwałość mikrojęzyków wynika nie z ochrony symbolicznej, ale z powiązania czterech obszarów planowania językowego: statusu, prestiżu, korpusu i akwizycji. Ich współdziałanie umożliwia przejście od języka folklorystycznego do języka funkcjonalnego społecznie. Rewitalizacja ma więc charakter nie tylko lingwistyczny, lecz także zarządzania różnorodnością kulturowo-polityczną na poziomie regionalnym.

Przypadek wilamowskiego ujawnia ograniczenia klasycznych modeli odwracania zmiany językowej: przy przerwanej transmisji międzypokoleniowej odbudowa nie może opierać się wyłącznie na rodzinie. Rolę tę przejmują instytucje edukacyjne, działania kulturalne, aktywizm oraz nowi użytkownicy. Kluczowa staje się zdolność do tworzenia współczesnych praktyk językowych w edukacji projektowej, komunikacji cyfrowej i kulturze uczestnictwa.

Analizy innych mikrojęzyków europejskich pokazują, że sama ochrona prawna jest niewystarczająca bez instrumentów wdrożeniowych: finansowania, edukacji, badań, rozwoju terminologii, widzialności publicznej i ewaluacji. Nawet bardzo małe wspólnoty mogą utrzymywać funkcjonalność języka przy konsekwentnej polityce regionalnej o charakterze wielopoziomowym.

W przypadku wilamowskiego oznacza to potrzebę przejścia od logiki „ratowania" języka do jego funkcjonalnej normalizacji jako zasobu

kulturowego. Wymaga to włączenia go w strategie kultury, edukacji i polityki pamięci oraz współpracy między wspólnotą, samorządem, nauką i sektorem kultury. Jednocześnie trwałość języka zależy od oddolnej aktywności użytkowników i społecznego przekonania o jego wartości, które polityka publiczna może wspierać, ale nie zastąpić. Mikrojęzyk wilamowski wykracza tym samym poza lokalny kontekst, stając się testem europejskiej polityki językowej wobec najmniejszych wspólnot. Sposób jego traktowania odzwierciedla realny poziom pluralizmu kulturowego i zdolność instytucji do ochrony oraz rozwijania mikrojęzyków w warunkach późnonowoczesnej Europy.

Literatura

Chiocchetti E., Ralli N., 2011, *Legal Terminology and Lesser Used Languages: The Case of Mòcheno*, „Research in Language", vol. 9, no. 1, s. 135–146.

Coluzzi P., 2005, *Language Planning for the Smallest Language Minority in Italy: The Cimbrians of Veneto and Trentino-Alto Adige*, „Language Problems and Language Planning", vol. 29, no. 3, s. 247–269.

Coluzzi P., 2007, *Minority Language Planning and Micronationalism in Italy: An Analysis of the Situation of Friulian, Cimbrian and Western Lombard with Reference to Spanish Minority Languages*, Peter Lang, Oxford.

Coluzzi P., 2009, *Endangered Minority and Regional Languages ('Dialects') in Italy*, „Modern Italy", vol. 14, no. 1, s. 39–54.

Coluzzi P., Brasca L., 2018, *Language Planning for Italian Regional Languages: The Case of Lombard and Sicilian*, w: *Linguistic Regionalism in Eastern Europe and Beyond: Minority, Regional and Literary Microlanguages*, eds. D. Stern, M. Nomachi, B. Belić, Peter Lang, Berlin, s. 274–298.

Council of Europe, 1992, *European Charter for Regional or Minority Languages*, Council of Europe, Strasbourg.

Dołowy-Rybińska N., 2011, *Języki i kultury mniejszościowe w Europie: Bretończycy, Łużyczanie, Kaszubi*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.

Dołowy-Rybińska N., 2017a, *„Nikt za nas tego nie zrobi". Praktyki językowe i kulturowe młodych aktywistów mniejszości językowych Europy*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.

Dołowy-Rybińska N., 2017b, *Language Learners or New Speakers? The Transfer of the Breton Diwan Immersion Education Model to the Lower Sorbian Witaj Project*, „Studia Celtica Posnaniensia", vol. 2, no. 1, s. 5–26.

Dołowy-Rybińska N., Ratajczak C., 2019, *Languages and Cultures in Contact: The Place of New Speakers in the Education System in Upper Lusatia*, „Cognitive Studies / Études Cognitives", no. 19, s. 1–17.

Duličenko A.D., 2003, *Slavianskie literaturnye mikroiazyki: Obraztsy tekstov*, Tartu University Press, Tartu.

Edwards J., 1992, *Sociopolitical Aspects of Language Maintenance and Loss*, „Applied Linguistics", vol. 13, no. 3, s. 269–293.

Extra G., Yağmur K., 2018, *Language Policy and Linguistic Diversity in Europe: An Introduction*, Springer, Cham.

Fishman J.A., 1991, *Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages*, Multilingual Matters, Clevedon.

Gazzola M., 2024, *Il futuro dell'indagine sociolinguistica CLAM: la politica linguistica trentina e quella friulana a confronto*, „Mondo Ladino", vol. 47, s. 19–36.

Giles H., Bourhis R.Y., Taylor D.M., 1977, *Towards a Theory of Language in Ethnic Group Relations*, w: *Language, Ethnicity and Intergroup Relations*, ed. H. Giles, Academic Press, London, s. 307–348.

Henrard K., 2000, *Devising an Adequate System of Minority Protection*, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague.

Kloss H., 1967, *Abstand Languages and Ausbau Languages*, „Anthropological Linguistics", vol. 9, no. 7, s. 29–41.

Kunnap A., Kuznetsov S.N., Lehfeldt W., red., 2006, *Mikrojazyki, jazyki, interjazyki: Sbornik v čest' A.D. Duličenko*, Tartu University Press, Tartu.

Landry R., Allard R., 1992, *Ethnolinguistic Vitality and the Bilingual Development of Minority and Majority Group Students*, „Journal of Language and Social Psychology", vol. 11, no. 1–2, s. 1–21.

Magaldi N., 2022, *Lengua y derechos lingüísticos en Arán: régimen jurídico de la oficialidad del aranés*, „Revista de Estudios de la Administración Local y Autonómica", no. 18, s. 56–76.

Martins C., Ferreira S., 2019, *Lost in Migration – Mirandese at a Crossroads*, „Open Linguistics", vol. 5, no. 1, s. 488–495.

May S., 2017, *Language and Minority Rights: Ethnicity, Nationalism and the Politics of Language*, Routledge, New York.

Mereu D., Gazzola M., 2022, *Sociolinguistic Surveys and Language Policy Planning for the Protection and Promotion of Minority Languages in Trentino*, „Mondo Ladino", vol. 45, s. 81–96.

O'Rourke B., Pujolar J., Ramallo F., 2015, *New Speakers of Minority Languages: The Challenging Opportunity – Foreword*, „International Journal of the Sociology of Language", no. 231, s. 1–20.

Pietikäinen S., Kelly-Holmes H., 2018, *Language, Globalization and the Periphery*, Routledge, New York.

Rito da Silva C., Fernandes M., 2025, *Terra de Miranda Unveiled: The Mirandese Minority in Portugal's Monolingual Myth,* „Kisebbségvédelem – Minority Protection" XII, s. 96–130.

Spagnoli F., 2021, *Los ladinos, los móchenos y los cimbros de la Provincia Autónoma de Trento (Italia): el difícil equilibrio entre existencia y conciencia*, „Forma y Función", vol. 34, no. 2, https://www.redalyc.org/journal/219/21982881008/html [dostęp: 26.09.2026].

Spolsky B., 2004, *Language Policy*, Cambridge University Press, Cambridge.

Stern D., Nomachi M., Belić B., eds., 2018, *Linguistic Regionalism in Eastern Europe and Beyond: Minority, Regional and Literary Microlanguages*, Peter Lang, Berlin.

Videsott P., 2023, *Linguistic and Cultural Diversity: Minority and Minoritised Languages as Part of European Diversity*, European Parliament, Brussels.

Walter T., 2020, *Language Policy and Planning: The Case of Ladin*, [niepublikowana praca magisterska], Ludwig-Maximilians-Universität München.

Wicherkiewicz T., 2003, *The Making of a Language: The Case of the Idiom of Wilamowice, Southern Poland*, Mouton de Gruyter, Berlin.

Wicherkiewicz T., 2014, *Regionalne języki kolateralne Europy*, Wydawnictwo Rys, Poznań.

Wicherkiewicz T., 2019, *Mikroliteratura mikrojęzyka mikrospołeczności. Wilamowice, Fliöra-Fliöra i ich literatura*, „Litteraria Copernicana", t. 30, nr 2, s. 113–124.

Wicherkiewicz T., Olko J., 2016, *Endangered Languages: In Search of a Comprehensive Model for Research and Revitalization*, w: *Integral Strategies for Language Revitalization*, eds. J. Olko, T. Wicherkiewicz, R. Borges, Wydział „Artes Liberales" UW, Warszawa, s. 653–680.

Woolhiser C., 2018, *Linguistic Variation, Identity and Mental Maps*, w: *Linguistic Regionalism in Eastern Europe and Beyond: Minority, Regional and Literary Microlanguages*, eds. D. Stern, M. Nomachi, B. Belić, Peter Lang, Berlin, s. 217–256.

TOMASZ WICHERKIEWICZ – Professor, Department of Language Policy and Minority Studies, Faculty of Modern Languages and Literatures, Adam Mickiewicz University in Poznań, Poland / prof., Zakład Polityki Językowej i Badań nad Mniejszościami, Wydział Neofilologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska.

Linguist and sociolinguist at Adam Mickiewicz University in Poznań. His research focuses on minority, regional, and endangered languages; language policy and planning; language revitalization; and multilingualism and cultural diversity in Europe. His work includes research on Wymysorys (Wymysiöeryś), the language of Wilamowice, and Kashubian. His publications include *The Making of a Language: The Case of the Idiom of Wilamowice, Southern Poland* (Berlin, 2003); *Regionalne języki kolateralne Europy* [Regional Collateral Languages of Europe] (Poznań, 2014); and *Integral Strategies for Language Revitalization* (co-editor; Warsaw, 2016). In this article, he draws on his research to consider how regional language policy could support the long-term use of Wymysorys.

Językoznawca i socjolingwista związany z Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Jego zainteresowania naukowe obejmują języki mniejszościowe, regionalne i zagrożone, politykę i planowanie językowe, rewitalizację języków oraz wielojęzyczność i różnorodność kulturową Europy. Prowadzi badania nad językami wilamowskim (wymysiöeryś) i kaszubskim. Do jego publikacji należą: *The Making of a Language: The Case of the Idiom of Wilamowice, Southern Poland* [Tworzenie języka. Przypadek Wilamowic w południowej Polsce] (Berlin 2003); *Regionalne języki kolateralne Europy* (Poznań 2014); *Integral Strategies*

for Language Revitalization [Zintegrowane strategie rewitalizacji językowej] (współredaktor, Warszawa 2016). W niniejszym artykule, odwołując się do swoich badań, analizuje, w jaki sposób regionalna polityka językowa może wspierać długofalowe użycie języka wilamowskiego.

E-mail: tomasz.wicherkiewicz@amu.edu.pl